

การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4*
INTEGRATION ON FOUR IDDHIPADA IN ADMINISTRATION OF BASIC
EDUCATIONAL SCHOOLS UNDER UDONTHANI PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 4

บวร ปุยะติ

Boworn Puyati

สังวาลย์ เพ็ญยุระ

Sangwan Phiayura

ธีระศักดิ์ บึงมูม

Theerak Bungmoom

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, khonkaen Campus, Thailand.

E-mail : boworn.noy@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 2) เพื่อเปรียบเทียบการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยจำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ขนาดสถานศึกษา และประสบการณ์การทำงาน 3) เพื่อศึกษาเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 414 คน และครูผู้สอน จำนวน 327 รวมทั้งสิ้นจำนวน 468 คน และกลุ่มเป้าหมาย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน และครูผู้สอนจำนวน 12 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 21 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97 และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่

* Received: 26 May 2019; Revised: 16 December 2019; Accepted: 20 December 2019

ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า ที (t-test แบบ Independent Sample) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test แบบ One-way ANOVA) การทดสอบหาค่าความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ (Scheffe's Method) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย พบว่า

การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย = 4.44 โดยเรียงลำดับมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ด้านการบริหารตามหลักวิมังสา ด้านการบริหารตามหลักวิริยะ ด้านการบริหารตามหลักฉันทะ ส่วนด้านการบริหารตามหลักจิตตะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ค่าเฉลี่ย = 4.37

การเปรียบเทียบการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ พบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติสูงกว่าครูผู้สอน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการบริหารตามหลักฉันทะ และด้านการบริหารตามหลักวิมังสา มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการบริหารตามหลักวิริยะ มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการบริหารตามหลักจิตตะ มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกันแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 ด้านการบริหารตามหลักฉันทะ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรใส่ใจรักในการพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมศึกษาดูงาน ติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล ด้วยความโปร่งใส ตลอดถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษา ด้านการบริหารตามหลักวิริยะ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรมีความเพียรพยายามในการพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมดูงานติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล งบประมาณด้วยความโปร่งใส ตลอดถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษา ด้านการบริหารตามหลักจิตตะ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรมีความเอาใจใส่ในการพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมศึกษาดูงาน ติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล งบประมาณด้วยความโปร่งใส ตลอดถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษา และด้านการบริหารตามหลักวิมังสา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมศึกษาดูงาน ติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล งบประมาณด้วยความโปร่งใส ตลอดถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษา

คำสำคัญ : การบูรณาการ, หลักอิทธิบาท 4, การบริหารสถานศึกษา

ABSTRACT

The aims of this research were 1) to study the conditions of the integration of the Four Iddhipada (*iddhipāda*, the paths of accomplishment) in the administration of the basic education schools under the Udonthani Primary Educational Service Area Office 4; 2) to compare the of the integration of the Four Iddhipada in the aforesaid area based on the personal factors of the samples classified by their positions, school sizes and working experiences; 3) to study the suggestion to promote and develop the integration of the Four Iddhipada in the administration of the basic education schools under the Udonthani Primary Educational Service Area Office 4. The samples of this research included 414 educational administrators and 327 teachers (in total 468). The targeted group included 9 administrators and 12 teachers (in total 21). The research tools were the five rating scale questionnaire with its reliability value of .97 and the interview. The statistics used to interpret the data were: Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, t-test (Independent Sample), f-test (One Way ANOVA) and Scheffe's Method. The gathered data were analyzed by the descriptive analysis.

The research result were as follows:

The mean values of both overall and each studied aspect of the conditions of the integration of the Four Iddhipada in the administration of the basic education schools under the Udonthani Primary Educational Service Area Office 4 were rated at a high level ($\bar{x}$ = 4.44). The highest score can be seen in the aspect of *Vīmaṃsā* (investigation), followed by that of *Viriya* (energy); *Chanda* (aspiration) and the least was found in that of *Citta* (thoughtfulness), ($\bar{x}$ = 4.37).

Based on the comparative study the of the integration of the Four Iddhipada in the aforesaid area based on the personal factors of the samples classified by their positions, the overall mean of this practice was differentiated with the statistical significance value of .01; this accepted the set hypothesis. The

mean score of the practice of the administrators was higher than that of the teachers. Seen in the aspects studied, the mean values of the aspects of the administration based on *Chanda* and *Vīmaṃsā* were different with the statistical significance value of .01 while that of the aspect of the administration based on *Viriya* was differentiated with the statistical significance value of .05 and indifference of the practice was seen in the aspect of *Citta*.

The suggestion to promote and develop the integration of the Four Iddhipada (iddhipāda, the paths of accomplishment) in the administration of the basic education schools under the Udonthani Primary Educational Service Area Office 4 was that in the aspect of the administration based on *Chanda*, the school administrators and teachers should have love or aspiration for teaching and learning development and provide a training, a study visits, following up of works with transparency, create morale for personnel in educational institutions; in the aspect of the administration based on *Viriya*, the school administrators and teachers should have an energy for teaching and learning development and provide a training, a study visits, following up of works with transparency, create morale for personnel in educational institutions; in the aspect of the administration based on *Citta*, the school administrators and teachers should have mental investigation for teaching and learning development and provide a training, a study visits, following up of works with transparency, create morale for personnel in educational institutions; in the aspect of *Vīmaṃsā*, the school administrators and teachers should have thoughtfulness for teaching and learning development and provide a training, a study visits, following up of works with transparency, create morale for personnel in educational institutions.

Keywords: integration, Iddhipada, educational administration

บทนำ

การจัดการศึกษาตามหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 ยึดหลักว่า ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเสมอกันในการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือผู้ที่อยู่ในสภาวะลำบากหรือได้รับสิทธิและการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ได้รับการศึกษา

โดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือองค์กรเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐโดยยึดหลักสิทธิเสรีภาพในการศึกษาอย่างเสมอภาค และให้ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เสรีภาพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

การจัดการศึกษาตามแผนงานริบถ้วนระยะแรก เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ประเมินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการศึกษา ในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติจึงได้กำหนดให้ดำเนินการเป็นการเร่งด่วน 3 แผน ประกอบด้วยแผนงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนนโยบายที่สำคัญให้มีการพัฒนาคุณภาพคน และการพัฒนาคุณภาพสังคมภูมิปัญญาและแผนงานขยายโอกาสทางการศึกษา จัดให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และได้รับคุณภาพไม่น้อยกว่า 12 ปี พัฒนาระบบการศึกษาและเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นหลากหลาย เข้าถึงง่าย มีระบบเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสศึกษาเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เพิ่มบทบาทการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์ค่ายลูกเสือเนตรนารี ค่ายเยาวชน และแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย และกระจายอย่างทั่วถึงในชุมชน รณรงค์ให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่าน ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว สถานประกอบการ องค์กรวิชาชีพ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา รวมทั้งแผนงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา ประกอบด้วยการกำหนดนโยบายการวางแผนการศึกษาในการบริหารและการจัดการศึกษา การพัฒนาของการจัดการศึกษาเป็นการดำเนินงานให้ครอบคลุมตามกรอบนโยบาย 14 ประการ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 รวมทั้งทำการประเมินผล เมื่อสิ้นสุดแผนเร่งด่วนระยะแรก (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ระบบของการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นแผนการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นพัฒนาให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และเต็มตามศักยภาพ โดยจัดให้มีการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เน้นที่ความสำคัญด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้ทักษะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี รวมทั้งความเข้าใจจากประสบการณ์ ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม กีฬา ความรู้ทักษะด้านภาษา จะเน้นภาษาไทยมากกว่าการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการใช้ในการบริหาร เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการทำงานของการบริหารเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาสถานศึกษา พัฒนาบุคลากรในเขตพื้นที่

การศึกษาให้มีศักยภาพในการศึกษา และได้รับความรู้ ทักษะความสามารถในการเรียนรู้ การทำงานได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ จากสิ่งแวดล้อมสังคม โดยเฉพาะผู้เรียนจะต้องได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากครูอาจารย์ เพราะฉะนั้นผู้บริหาร ครูผู้สอน จำเป็นจะต้องมีศักยภาพพอที่จะมีแนวทางการจัดการ การมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายในการบริหาร เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่ได้วางแผนไว้ การทำงานหรือการบริหารงานเพื่อที่จะให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหาร หรือครูผู้สอนควรยึดเอาหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการทำงาน หรือการบริหารในสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 คือ บาทฐานแห่งความสำเร็จ เป็นหลักคุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในการบริหารสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องทำหน้าที่ตนให้สมบูรณ์ครบทั้ง 4 ประการ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และวิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น (พุทธทาสภิกขุ, 2562)

การบริหารสถานศึกษาควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 ซึ่งได้มีการจัดการศึกษาตามหมู่บ้านต่าง ๆ มีสถานศึกษาจำนวน 221 แห่ง โดยมีการจัดการบริหารการศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้เรียน รวมทั้งบุคลากรทั้งหมดในสถานศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานในสถานศึกษา มีการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันหรือเหมือนกัน ขึ้นอยู่ที่บุคลากรในสถานศึกษานั้น จะเน้นเป้าหมายการปฏิบัติหน้าที่ของตน มีหลักปฏิบัติอย่างไร เพื่อให้งานได้รับผลสำเร็จ แต่ถ้านำเอาหลักธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของตนแล้ว จะเห็นได้ว่าจะต้องได้ประสบความสำเร็จแน่นอน โดยเฉพาะการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 มาบริหารในสถานศึกษา คือ ฉันทะ รักในงานหน้าที่การบริหาร วิริยะ มีความเพียรกับงานที่ทำอยู่ จิตตะ มีความตั้งใจ ฝักใฝ่ในการทำหน้าที่ของตน วิมังสา ความใคร่ครวญสอดส่องกับงานที่ตนทำอยู่ (ว. วชิรเมธี, 2551)

การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 4 ภายใต้การบริหารงานสมัยใหม่ ทีมงานมีความสำคัญที่สุด สำหรับการสร้างประสิทธิภาพทั้งในแง่การแข่งขันกับตัวเอง แข่งเอาชนะคู่แข่งและแข่งให้ทันสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เพราะการปรับตัวนำเอาแนวความคิดมาปฏิบัติและการปรับระบบการทำงานต่าง ๆ ให้เข้าสู่เงื่อนไขใหม่นั้น ต้องอาศัยกลุ่มหรือทีมงานเป็นตัวปรับเสมอ การทำงานเป็นทีมเกิดจากแนวคิดที่ว่า มนุษย์แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ถ้านำมนุษย์เหล่านั้นมารวมกันก็จะประกอบด้วยบุคคลกรที่มีความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย ซึ่งถ้าได้มีการแบ่งงานการกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ

การจัดระบบสื่อสารที่เหมาะสม จะทำให้การทำงานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายและก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การสร้างทีมงานจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายผู้บริหารองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ที่จะแสวงหากลยุทธ์และทรัพยากรทั้งหลาย มาสนับสนุนแนวทางในการพัฒนาทีมงาน ประกอบกับในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 มีบุคลากรในสังกัดที่ได้รับการคัดเลือกเกี่ยอัตรากำลัง ในการรองรับการจัดตั้งสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดจำนวนมาก ดังนั้น บุคลากรส่วนที่ยังคงอยู่จะต้องได้รับการกระตุ้นที่ เพิ่มขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและเพิ่มทักษะการทำงานเป็นทีม พร้อมทั้งนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้งานที่ปฏิบัติดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4, 2561)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4
2. เพื่อเปรียบเทียบการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยจำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ขนาดสถานศึกษา และประสบการณ์การทำงาน
3. เพื่อศึกษาเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4

ขอบเขตและการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยมีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 ประกอบด้วยการบริหาร 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านบริหารทั่วไป โดยการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) และหลักอิทธิบาท 4 ในพระไตรปิฎกมาใช้ในการบริหาร

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารสถานศึกษา ตามหลักฉันทะ ด้านการบริหารสถานศึกษาตามวิริยะ ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักจิตตะ และ ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิมังสา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. ขอบเขตด้านประชากร

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยมีผู้อำนวยการสถานศึกษาจำนวน 221 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,100 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 2,321 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยการใช้ตารางเครชีและมอร์แกน (Krejcie Mogan, (อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด), 2554) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามตำแหน่งหน้าที่และเทียบสัดส่วนจากประชากร ตามขนาดสถานศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ได้กลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่มย่อย โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีจับฉลากจำแนกได้ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 141 คน และครูผู้สอน จำนวน 327 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 468 คน

2.3 กลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน และครูผู้สอน จำนวน 12 คน รวมทั้งสิ้น 21 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วย ตำแหน่งหน้าที่ ขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วยการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้านคือ 1) ด้านการบริหารตามหลักฉันทะ 2) ด้านการบริหารตามหลักวิริยะ 3) ด้านการบริหารตามหลักจิตตะ 4) ด้านการบริหารตามหลักวิมังสา

4. ขอบเขตด้านสถานที่

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัย โดยมุ่งศึกษาเฉพาะสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 จำนวน 221 โรงเรียน

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2561-เดือนเมษายน 2562 รวมระยะเวลาเป็น 6 เดือน

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพส่วนบุคคล บุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ดังนี้

ตำแหน่งหน้าที่ พบว่า บุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 ส่วนใหญ่เป็นครูสอน จำนวน 327 คน คิดเป็นร้อยละ 70 ลงมาคือผู้บริหาร จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 30

ขนาดสถานศึกษา พบว่า บุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 ส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 268 คน คิดเป็นร้อยละ 57.27 รองลงมาคือ โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 36.11 และน้อยที่สุดคือ โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 31รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 6.62

ประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า บุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานระยะ 6-10 ปี จำนวน 330 คน คิดเป็นร้อยละ 70.52 รองลงมาคือ มีประสบการณ์ในการทำงานระยะ 5 ปีลงมา จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 23.07 และน้อยที่สุดคือ มีประสบการณ์ในการทำงานระยะ 11 ปีขึ้นไป จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.41

2. การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=4.40) เมื่อพิจารณารายด้านสรุปได้ ดังนี้

1) **ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักฉันทะ** พบว่า คิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการบริหารตามหลักฉันทะ พบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.38) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ บุคลากรควรมีความพอใจในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน เพื่อเป็นหลักวิธีการนำไปสู่การพัฒนาส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษา มีการปฏิบัติในระดับมาก

($\bar{X}$ = 4.50) รองลงมาคือ ผู้บริหารส่งเสริมดูแลเกี่ยวกับอาคารสถานที่และสาธารณูปโภคในสถานศึกษา มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47) และสถานศึกษาควรมีการพัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรได้รับความรู้ทางวิชาการให้ดียิ่งขึ้น มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีการจัดให้มีห้องพยาบาลประจำเพื่อดูแลสุขภาพอนามัยของบุคลากรในสถานศึกษา มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27)

2) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิธีะ พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการบริหารตามหลักวิธีะ พบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ บุคลากรมีความเพียรพยายามให้การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.51) รองลงมาคือ บุคลากรทุ่มเทเวลาการปฏิบัติงานให้กับสถานศึกษามากกว่าเวลาของตนเอง มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45) และบุคลากรมีความเพียรขยันตั้งใจในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ และต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคที่มาขัดขวางในการปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.41) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ บุคลากรพยายามศึกษาเกี่ยวกับสื่อและการจัดทำสื่อมาประกอบใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34)

3) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักจิตตะ พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการบริหารตามหลักจิตตะ พบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ บุคลากรมีความมุ่งมั่นใจและตั้งใจในระหว่างการทำงานหน้าที่ของตน มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44) รองลงมาคือ บุคลากรควรรับผิดชอบการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนที่ได้มอบหมายให้ทำ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42) และบุคลากรเอาใจใส่ต่อสุขภาพอนามัยของบุคลากรในสถานศึกษา และรักษาสุขภาพของนักเรียนเป็นอย่างดี มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ บุคลากรมีใจฝึกฝนในการดูแลส่งเสริมพัฒนาหารายได้ให้กับสถานศึกษา มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.29)

4) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักจิตตะ พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการบริหารตามหลักวิมังสา พบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ บุคลากรรู้จักหาสาเหตุวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคของการปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.52) รองลงมาคือ บุคลากรควรทำการสรุปผลการปฏิบัติงานทุกครั้ง มีการปฏิบัติในระดับมาก

($\bar{X}$ = 4.48) และบุคลากรปฏิบัติงานโดยอาศัยเหตุผลมากกว่าความรู้สึกส่วนตัว มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ บุคลากรตรวจสอบรายรับรายจ่าย งบประมาณอยู่เสมอ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแนวทางในการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 พบว่า ควรมีการบริหารสถานศึกษาด้านจิตตะ (ตั้งใจทำงาน) ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.37 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรมีความเอาใจใส่ในการพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมศึกษาดูงาน ติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล งบประมาณด้วยความโปร่งใส ตลอดจนการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษารองลงมาคือการบริหารสถานศึกษาตามหลักฉันทะ(พอใจในการทำงาน) คิดเป็นร้อยละร้อยละ 4.38 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรมีใจรักในการพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมศึกษาดูงาน ติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล งบประมาณด้วยความโปร่งใส ตลอดจนการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษาตามหลักวิริยะ (ขยันในการทำงาน) คิดเป็นร้อยละ 4.40 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรมีความเพียรพยายามในการพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมศึกษาดูงาน ติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล งบประมาณด้วยความโปร่งใส ตลอดจนการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษา และการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิมังสา (ทบทวนงานที่ทำ) คิดเป็นร้อยละ 4.44 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบพัฒนาการเรียนการสอน และมีการจัดฝึกอบรมศึกษาดูงาน ติดตามตรวจสอบ สอดส่อง ดูแล งบประมาณด้วยความโปร่งใส ตลอดจนการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ

ราชกิจจานุเบกษา. (19 สิงหาคม 2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. *ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก*, หน้า 7-8.

ราชกิจจานุเบกษา. (24 สิงหาคม 2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550. *ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 ก*,, หน้า 15.

ว. วชิรเมธี. (2551). *คนสำราญ งานสำเร็จ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 4. (2561). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2561*. อุตรธานี: กลุ่มงานนโยบายและแผน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พรักหวานกราฟิก.

Krejie Mogan, (อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด). (2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น.

(2) ออนไลน์

พุทธทาสภิกขุ. (2562, มกราคม 10). ศีลธรรมอย่างถูกวิธี. เข้าถึงได้จาก

<http://www.buddhadasa.com/rightstudydham/itibath4.html>